

Дмитро Григорович Бучко і Наталія Василівна Ткачова

Словник української ономастичної термінології

Харків: Ранок- НТ, 2012., 256 str.

Словник української ономастичної термінології, ktorého autormi sú Дмитро Григорович Бучко і Наталія Василівна Ткачова, je prvým knižným slovníkom terminológie ukrajinčiny. Skladá sa z troch častí: prvá časť *Передмова* (s. 5–24) obsahuje predstavenie dejín výskumov ukrajinskej onomastickej terminológie, jednotlivé obdobia výskumov s individuálnymi prínosmi ukrajinských onomastikov, konkrétne onomastické termíny, ktoré mali vplyv na vývoj onomastickej terminológie, a zoznam použitej literatúry v predslove vrátane slovníkov; druhá časť *Словник* (s. 24–191) obsahuje predstavenie koncepcie slovníka, vysvetlenie skratiek a samostatný slovník, ktorý obsahuje vyše 2000 termínov; tretia časť *Найважливіша ономастична література* (s. 192–252) obsahuje bibliografiu najznámejších kolektívnych onomastických prác, bibliografiu monografií a vedeckých štúdií individuálnych autorov, najprv uvedených v azbuke a potom v latinke, bibliografiu onomastických slovníkov, časopisov a bibliografiu najvýznamnejších zdrojov pre výskum onymie na Ukrajine. Heslá v slovníku sú predstavené v abecednom poradí a sú vytlačené veľkými písmenami. Varianty termínu sú uvedené v okrúhlych zátvorkách za hlavným heslom. Pri termínoch, ktoré sú utvorené z cudzích slov, sú uvedené aj významy týchto východiskových cudzích slov, napr. *антропонім* (gr. *ánthrōpos* ‘človek’ + *онім* ‘meno, názov’). Prakticky pri každom termíne sa uvádza synonymum v anglickom a nemeckom jazyku či v iných jazykoch, napr. *антропонім* (angl. *anthroponym/personal name*, nem. *Anthroponym/Personenname*). Cudzie synonymá sú uvádzané preto, aby pomohli ukrajinským onomastikom pri publikovaní v cudzích jazykoch.

Za prvý slovník ukrajinskej onomastickej terminológie je považovaná práca *Українська ономастична термінологія* (Проект), ktorej autorom je В. В. Німчук (1966). Slovník súvisí s procesom utvárania sústavy slovanskej onomastickej terminológie. Slovník obsahuje vyše 300 onomastických hesiel s použitím aj konkrétnych onomastických termínov. Onomastické termíny sú rozdelené do štyroch častí: vlastné mená všeobecne, vlastné mená miest, vlastné mená vecí (okrem miest) a vlastné mená živých tvorov. В. В. Німчук publikoval aj prácu *Зміни й доповнення в списку ономастичних термінів* (1968), v ktorej predstavil v rámci 80 hesiel sústavy slovanskej onomastickej terminológie ďalšie konkrétne onomastické termíny.

Vplyv na budovanie systému ukrajinskej onomastickej terminológie mal aj I. Ковалик (1978), ktorý prvý začal používať termíny *антропонімія* vo význame ‘súčet antroponymov’ a *антропоніміка* vo význame ‘vedná disciplína o antroponymách’. Na základe jeho diferenciacie sa v ukrajinskej onomastickej terminológii začali používať termíny s *-ія* na označenie súčtu pevnej triedy oným a termíny s *-іка* na označenie vednej disciplíny o pevnej triede oným. I. Ковалик (1978) tiež začal významovo odlišovať adjektíva *антропонімічний* s významom ‘súvisiaci s antroponymom či antroponymami’, *антропонімічний* s významom ‘súvisiaci s antroponymikou ako vedou’ a *антропоніміїний* s významom ‘súvisiaci so systémom antroponymov’. Následne sa takého chápanie adjektív s analogickými sufikami začalo používať aj pri iných pevných triedach oným. Nie všetky termíny, ktoré boli utvorené spomínaným onomastikom, sa prijali do ukrajinskej onomastickej terminológie, napr. onomastické termíny s *-ема*, *антропонема* s významom ‘najmenšia jednotka antroponymie’, *топонема* s významom ‘najmenšia jednotka toponymie’ či *зоонема* s významom ‘najmenšia jednotka zoonymie’, sa neprijali, pretože sa už používali termíny s *-онім*. I. Ковалик termíny s *-ема* vytvoril paralelne s tvorením termínov v jazykovede, napr. *фонéма*, *лексéма* či *морфéма*.

V ukrajinskej onomastickej terminológii sa postupne začali objavovať aj termíny, ktoré sú typické pre jednotlivé ukrajinské onomastické školy. V Doneckej onomastickej škole, ktorú vytvoril Є. Отін, sa používa termín *поетонім* na označenie každého vlastného mena v umeleckej literatúre. Predstavitelia Zakarpatskej onomastickej školy používajú termín *літературно-художній онім* tiež na označenie každého vlastného mena v umeleckej literatúre. To je dobrý príklad na budovanie onymickej identity onomastickej školy na základe syntetického termínu *поетонім* a analytického termínu *літературно-художній онім*. Prívrženci termínu *поетонім* zdôrazňujú, že sa nepoužíva len na označenie vlastného mena v poézii, ale aj na pomenovanie akéhokoľvek onyma v umeleckej literatúre, napr. aj vlastných mien *Ленін*, *Сталін*, *Гітлер*.

Slovník obsahuje základné heslá, rámčujúce vednú disciplínu, ktorou je onomastika. *Ономастика* je vysvetlená ako ‘časť jazykovedy, ktorá predstavuje vlastné mená z rôznych aspektov’. Podľa objektov výskumu je možné v onomastike vyčleniť rôzne časti: *антропоніміка* (‘skúma vlastné mená ľudí’), *топоніміка* (‘skúma vlastné mená geografických objektov’), *зооніміка* (‘skúma vlastné mená zvierat’), *космоніміка* (‘skúma vlastné mená kozmických objektov’), *урбаноніміка* (‘skúma vlastné mená vnútromestských objektov ako ulice, námestia, parky a pod.’). Za termínom *ономастика* v slovníku sa uvádzajú ďalšie špecializácie onomastiky: *ономастика*, *когнітивна* s významom ‘odvetvie onomastiky, ktoré sa zameriava na vlastné mená ako súčasť mentálnej lexi-ky, na formy konceptualizácie vlastných mien a na spôsoby organizácie onymic-

kých konceptov'; *ономастика, літературна (ономатопоетика)* s významom 'odvetvie onomastiky, ktoré sa zaoberá vlastnými menami v umeleckej literárnej tvorbe s dôrazom na princípy výberu, tvorenie, štýl, fungovanie v texte, prijímanie čitateľom a pod.'; *ономастика, прикладна* s významom 'odvetvie onomastiky, ktoré sa zaoberá aplikovanými podobami vlastných mien, ktoré boli použité v literárnych dielach s dôrazom na formu, transkripciu, ortografiu, normy vytvárania vlastných mien, resp. vytváraním slovníkov vlastných mien z diel spisovateľov'; *ономастика, регіональна*, ktorá sa zameriava na vlastné mená súvisiace s teritoriálne vymedzeným územím; *ономастика, теоретична*, ktorá sa zameriava na zákonitosti rozvoja a fungovania onymických systémov, na existenciu onymických univerzálií a špecifických propriálnych charakteristík.

Ďalšie heslá súvisiace so základným termínom *ономастика* sú *ономастикон* vo význame 'onomastický slovník', s príslušnými lingvistickými a nelingvistickými charakteristikami, ktorý je zameraný na určitý druh vlastných mien alebo na určité druhy vlastných mien, resp. termíny, v ktorých sa nachádza adjektívny derivát *ономастична*, napr. *ономастична граматика* s významom 'odvetvie onomastiky, ktoré je zamerané na výskum špecifik gramatiky vlastných mien, hlavne čísla a rodu'; *ономастична морфологія* s významom 'odvetvie onomastiky, ktoré je zamerané na výskum morfolologickej štruktúry onymov'; *ономастична стратиграфія* s významom 'stratigrafická metóda'; *ономастична термінологія* s významom 'súčet vedeckých onomastických termínov'; *ономастичне дослідження* s významom 'vedecká práca z onomastiky (vedecká štúdia, monografia), vedecká výučba vlastných mien' a pod.

V rámci východoslovenskej onomastiky vyšli po vydaní *Зákladnej сýстavy а terminolóгіе слованскеј onomastiky* (Svoboda a kol. 1973) dve knižné práce v ruskej onomastike. A. B. Суперанская publikovala monografiu *Общая теория имени собственного* (1973) а Н. В. Подольская dielo *Словарь русской ономастической терминологии* (1978; 1988). Predstavená klasifikácia v týchto prácach bola iná ako v сýставе слованскеј onomastickej terminolóгіе. Akoby ruské onomastičky vyjadrili svojimi prácami nestotožnenie sa s klasifikáciou oným v rámci сýстavy слованскеј onomastickej terminolóгіе. Už pred vydaním týchto dvoch prác sa v rámci prípravných prác pri zostavovaní сýстavy слованскеј onomastickej terminolóгіе objavili v slovníku B. B. Німчука (1966, 1968) termíny *потамонім* s významom 'vlastné meno (ďalej VM) rieky', *лімнонім* s významom 'VM jazera', *гелонім* s významom 'VM моčiара', *пелагонім* s významom 'VM mora', *астронім* s významom 'VM nebeského telesa', *дрімонім* s významom 'VM lesa' а pod., ktoré sa nenachádzali v сýставе. Hlavne Н. В. Подольская v diele *Словарь русской ономастической терминологии* (1978; 1988) uvádza ďalšie onomastické termíny, ktoré nie sú v сýставе, napr. *акціонім* s významom 'VM (historickej) udalosti', *гемеронім* s významom 'VM novín, časopisu, rádia, tele-

vízie', *геортонім* s významom 'VM sviatku či pamätného dňa', *документонім* s významom 'VM (dôležitého) dokumentu', *ерзонім* s významom 'VM organizácie, inštitúcie, obchodu, kaderníctva, reštaurácie a pod.', *ідеонім* s významom 'VM umeleckého, vedeckého, historického či iného diela', *прагматонім* s významom 'VM výrobku', *фалеронім* s významom 'VM vyznamenania', *хрононім* s významom 'VM časového pojmu' a pod.

Ukrajinská onomastika je dynamická a priebežne dopĺňa do onomastickej terminológie nové termíny, ktoré vznikli počas onomastických výskumov po roku 1973. Ukrajinská onomastika vo vzťahu k vývoju onomastickej terminológie v čase je kontinuálna v zmysle nadväzovania na existujúce termíny a ich dopĺňania, je sukcesívna, lebo staršie onomastické termíny špecifikuje a rozširuje terminológiu druhu onyma uvádzaním nových podruhov onyma, je aj neologická, lebo sústavu onomastickej terminológie chápe ako dynamickú kategóriu, ktorú treba neustále dopĺňať novými termínmi.

Dobrym príkladom uvedeného dynamického prístupu je termín *зоонім* ('VM zvieratá'), ktoré sa stalo strešným termínom, pretože bolo špecifikované ďalšími termínmi konkrétnych druhov zvierat, napr. *феліонім* s významom 'VM mačky/kocúra', *зіпонім* s významom 'VM koňa', *капронім* s významom 'VM kozy', *кінонім* s významom 'VM psa', *кунікулонім* s významom 'VM králika', *овіонім* s významom 'VM ovce/barana', *тауронім* s významom 'VM býka', *ваконім* s významom 'VM kravy'. Vznikli aj ďalšie termíny, ktoré rozširujú ukrajinskú onomastickú terminológiu, napr. *анемонім* s významom 'VM prírodnej katastrofy', *ікононім* s významom 'VM ikony', *інсулонім* s významom 'VM ostrova', *понтонім* s významom 'VM mosta', *робуронім* s významom 'VM duba', *терронім* s významom 'VM akéhokoľvek geografického objektu na planéte Zem'.

Jedinou výhradou, ktorú máme k analyzovanému slovníku, je skutočnosť, že nemožno identifikovať zdroj, odkiaľ bol prebratý ten-ktorý termín do slovníka.

Словник української ономастичної термінології od Д. Г. Бучка a Н. В. Ткачовей je kvalitným lexikografickým dielom, ktoré systematicky, podrobne a dynamicky predstavuje ukrajinskú onomastickú terminológiu, pretože okrem základnej terminológie predstavuje aj novšiu onomastickú terminológiu.

Pavol Odaloš